

Komárik Dénes Hofrichter József ismeretlen zsinagóga-terve

E forrásközlő tanulmány¹ bevezetéséül célszerű két mozzanatot felidézni, melyek egyrészt a tervkészítést, másrészt annak milyenségét alapvetően motiválták, s mintegy az egész írás összefogó vázát jelentik.

A Dohány utcai zsinagóga megvalósításának (1854–1859) két döntő előzményével találkozunk a 19. század első felében. Az egyik a pesti zsidóság számbeli, kulturális és anyagi súlyának rendkívüli megerősödése, a másik a zsidó kultusz modernizálására törekvő mozgalom kibontakozása és megerősödése. Ez utóbbi során a megreformált istentiszteletet 1828-ban a Király utcai „Fehér lúd”-házban levő „Cheszed Neurim” egy-let templomában vezették be, mely templom 1830-ban az Orczy-házba költözött újonnan kialakított, nagyobb otthonába. Ezt – az 1825/26-ban Josef Kornhäusel által épített bécsihez hasonlóan – kultusz-templomnak nevezték.²

Az új törekvéseknek – a szertartások megváltoztatott módon történő végzésén túl – építészeti konzekvenciái is voltak. Ezek azonosak azokkal a sajátságokkal, amelyeket az ortodox és neológ templomépítés összehasonlítása során megállapíthatunk. Bár a kettő között nincs éles elválasztó vonal, az előbbiek – a bima (almemor) központi elhelyezése nyomán – jobban hajlanak a centrális elrendezéshez, a keresztény kultuszra emlékeztető orgonát, tornyot és kupolát pedig elkerülik. A bima központi elhelyezkedése az ortodox templomoknál magával vonja a padosorok efelé irányuló elrendezését. A neológ templomban, kultusztemplomban a bima funkciója a szentélybe tevődik át, így a padosorok – a keresztény templomokhoz hasonlóan – a bejáratától a szentélyig folyamatosan helyezkednek el. Így természetesen teret kap a hangsúlyozottan hosszázás elrendezés lehetősége.

Bár bérelt házban is lehetséges volt imaház létesítése, annak megfelelő, bár nyilván szerényebb építészeti kialakítással – ahogyan ez az Orczy-házban is történt –, de nagyszabású, önálló zsinagóga építésének elengedhetetlen feltétele volt saját telek szerzése. Ez azonban Pesten hosszú ideig súlyos nehézségekbe ütközött.

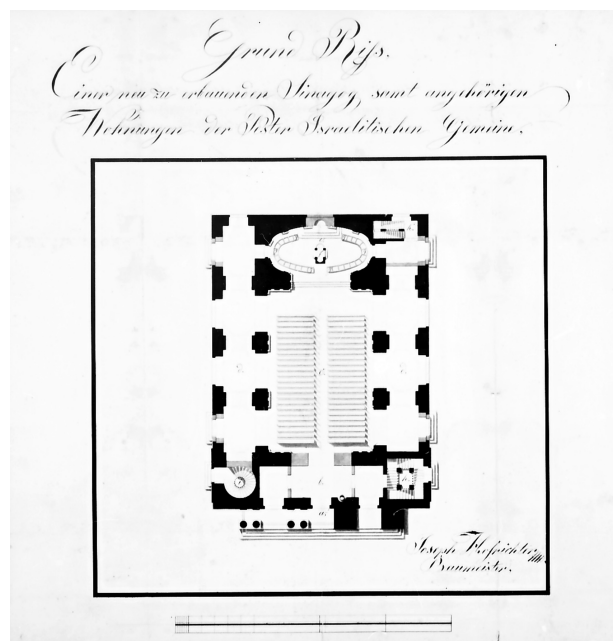
Egyes szabad királyi városokban ugyanis, így Pesten is, a zsidók abban az időben tulajdonjogilag ingatlant nem szerezhettek. E tilalom csak szokáson, de nem törvényen alapult, és nem is tartották be mindenhol. (Így például Arad, Szabadka, Szeged, Temesvár, Újvidék megengedte a zsidóknak a telekvásárlást.) S bár a Helytartótanács a 18. század vége óta nem egy esetben védte a zsidókat a városok visszaszorító törekvéseivel szemben, a telekszerzés ügyében ezen a fórumon sem tudtak eredményt elérni. „Hiába folyamodtak már 1812-ben, hogy engedjék meg nekik zsinagóga, valamint iskola építésére szolgáló telek vásárlását, kérésüket elutasították. Hasonló próbálkozásuk 1825-ben ugyancsak sikertelenséggel járt.”³ Ez utóbbinak inté-

zése során a hitközség 1827-ben terveket nyújt be zsinagógára és lakásokat is tartalmazó iskolára.⁴ Mivel ezek költségvetése 1827 február elejétől e hó 18-ig folyamatosan, épületenkint került ki tervezője kezéből, a tervek nyilván 1826 (végén) készültek. Telekkel nem rendelkezvén, nem meghatározott helyszínre készültek, hanem az általános telekméreteket figyelembevételel, s azzal a megjegyzéssel, hogy vagy a Terézvárosban vagy a Lipótvárosban képzelik el. Ilyen értelemben tehát eszmei terveknek tekintendők, s a hitközség kérelmének jobb elbírálhatóságát célozták.

Az eddig ismeretlen tervek készítője Hofrichter József (1779–1835), a klasszicizmus pesti népszerűsítőinek a klasszicizáló későbarokkból, illetve az ún. copf építészeti áramlatból induló kisebb mestereinek egyik legkiválóbb képviselője volt.⁵ E zsinagóga-terv saját-sága, hogy a bima nem központi elhelyezésű, hanem a frigyszekrény előtt áll, és a padosorok hosszanti elhelyezésben sorakoznak a bejáratától a szentélyig.

1837. május 10-én a hitközség felségfolyamodvány-nal fordul a királyhoz, hogy – miként a bécsi zsidóknak – nekik is adják meg a templomhoz, iskolához és kórházhoz szükséges telekszerzési jogot. Ez a kezdeményezés már részleges sikerrel jár, mert bár a templom- és iskolatelek szerzéshez nem járult hozzá az uralkodó, a kórház építéséhez szükséges birtokvásárlást megengedte. A hitközség örömmel használta fel a királyi kegyet, s Hild József terve szerint 1840/42-ben felépítette a Gyár utcai kórházat.⁶ Alapkövét 1841. szeptember 21-én József nádor jelenlétében tették le.

Ezek után térjünk át a Hofrichter-terveknek és a hozzájuk tartozó alapvető iratok szempontunkból fon-

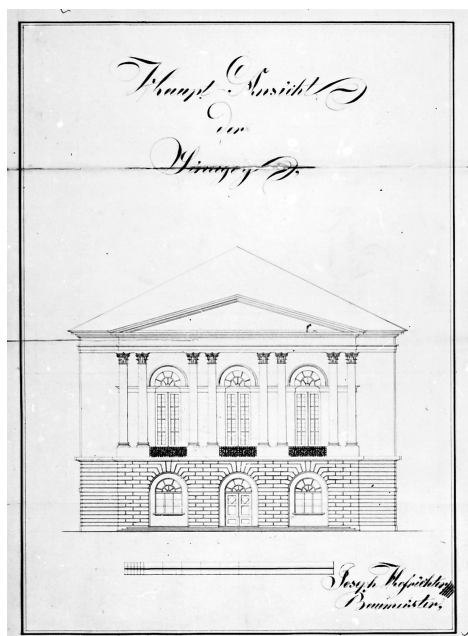
1. kép. Hofrichter József: A zsinagóga eszmei terve 1826-ból. Alaprajz

tos adatainak ismertetésére.⁷ Az 1825-ös folyamodvány iratainak és az azokhoz csatolt Hofrichter-tervek versóinak egy részén többféle számozást, illetve jelzést találunk, amelyeknek számon tartása mind a jelen áttekintésnek, mind a későbbi kutatásnak könnyítését szolgálhatják. Ezért ezeket az alábbiakban közöljük.

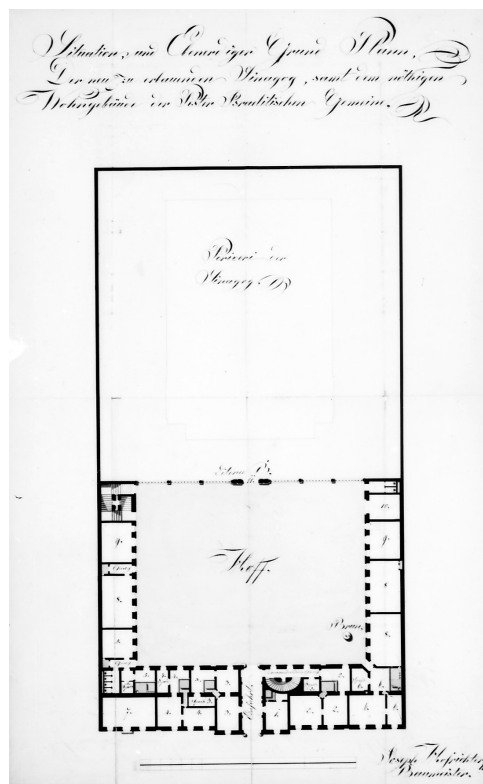
- a.) Az 1825-ös kezdeményezés sikertelen befejezése után valamikor az ügyben keletkezett irományokat, terveket sorba rendezték, és 1–16-ig terjedő, piros tintával írott folyószámozással megjelölték.
- b.) A hat tervlap, valamint a hozzájuk tartozó irományok egy részét még ezt megelőzően 1–10-ig terjedő, szürke tussal írt folyószámokkal látták el.
- c.) A tervlapok versóján a túloldalon található terveknek nem ügyviteli kezelésből származó, hanem Hofrichternek a tervkészítéssel egy időben készült nagybetűs megjelölését találjuk. Ezek nem a teljes tervanyagon végigmenő egyetlen sorozatot képeznek, hanem épületenként újra kezdődnek.
- d.) Néhány iraton annak szokásos megjelölésével találkozunk, hogy valamelyik (valószínűleg Pest város tanácsának vagy a Helytartótanácsnak küldött) irat melyik mellékleteként szerepelt annak idején.
- e.) A tervek versóján még piros ceruzával és piros tintával írt iktatószámokat is találunk. A d.) és e.) pontban szereplő adatok közlésének jelen ismertetés számára nem sok jelentősége van, esetleges későbbi kutatáskor pedig természetes módon nyilvánvalóak és felhasználhatók, ezért közlésükkel nem terheltük írásunkat.

A tervek és iratok ismertetését az a.) pontban részletezett, piros tintával írott számozás sorrendjében, az idézett német nyelvű szövegeket pedig betűhíven közöljük.

1. (folio 99. verso): 1828 áprilisában kelt irat, melyet az izraelita hitközség Pest város tanácsának kül-

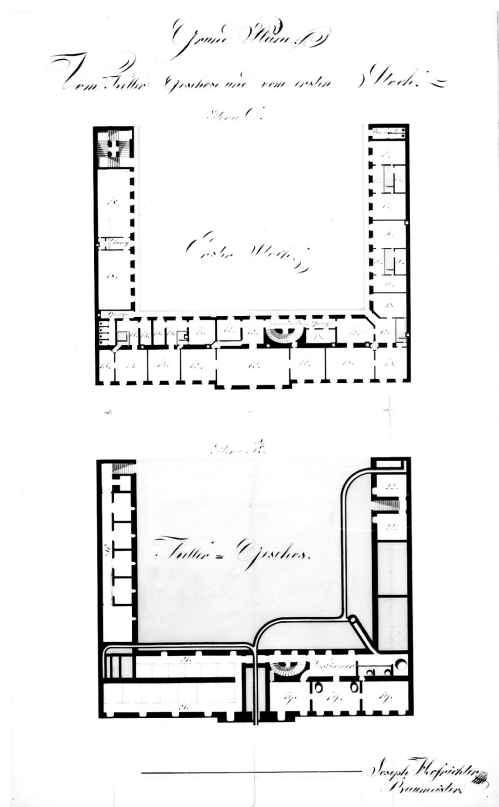

2. kép. Hofrichter József: A zsinagóga eszmei terve 1826-ból. Főhomlokzat nézete

3. kép. Hofrichter József: A hitközségi lakóház eszmei terve 1826-ból. Földszint alaprajza

- dött. Ebben szerepel, hogy vagy a Teréz- vagy a Lipótvárosban akarják a kért épületeket felépíteni.
2. (folio 78. verso): 1827. április 24-én kelt irat, melyet az izraelita hitközség Pest város tanácsának küldött. Ebben a felsőbb helyen feltett kérdésekre adott válaszok közt először közlik, hogy a zsinagógát a Terézvárosban vagy a Lipótvárosban szeretnék felépíteni.
3. (folio 77.) Az előző irat (válaszok adása) első része.
4. szürke tus: 6.; betűjel: Plann / Littera A. (folio 35.): A zsinagóga terv alaprajza. Felirata: Grund Riss, / Einer neu zu erbauenden Sinagog, samt angehörigen / Wohnungen der Pester Israelitischen Gemeinde (sic!). (A lakóház tervei nem ezen a lapon, hanem a 6., 7., 8. jelölt lapokon találhatók!) — 47,7 x 46,7 cm.
5. szürke tus: 7.; betűjel: Plann / Littera B. (folio 34.): A zsinagóga főhomlokzatának nézete. — Felirata: Haupt Ansicht / der / Sinagog. — 50,0 x 36,2 cm.
6. szürke tus: 3.; betűjel: Plann / Litera B. (folio 74.): A hitközségi lakóház földszinti laprajza a zsinagóga melletti telekrészen. A zsinagógát csak alaprajzának kontúrrajza jelzi. — Felirata: Situation, und Ebenerdigen Grund Plann, / Der neu zu erbauenden Sinagog, samt dem nöthigen / Wohngebäude der Pester Israelitischen Gemeinde (sic!), — A telek hátsó részén, ahol a zsinagóga alaprajz kontúrja látható: Periveri der / Sinagog, — A földszinti alaprajz (a telek felezővonala) fölött közvetlenül: Litera B. — 74,0 x 46,7 cm.
7. szürke tus: 1 & 2.; betűjel: Plann / Littera A und C. (folio 76.): A hitközségi lakóház pince és földszinti

4. kép. Hofrichter József: A hitközségi lakóház eszmei terve 1826-ból. Pince és I. emelet alaprajza

alaprajza. — Felirata: Grund Pläne. / Vom Keller Geschose und vom ersten Stock. — Az alsó alaprajz terven: Litera A. / Keller-Geschos, — A felső alaprajz terven: Litera C. / Erster Stock. — 73,6 x 46,2 cm.

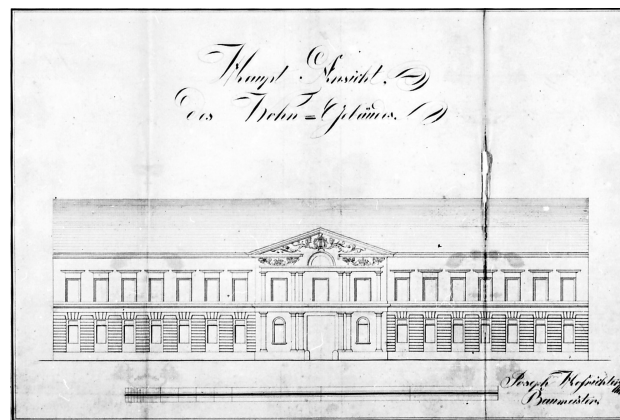
8. szürke tus: 4.; betűjel: Plann / Littera D. (folio 75.): A hitközségi lakóház főhomlokzata. — Felirata: Haupt Ansicht, / des Wohn-Gebäudes. — 35,4 x 52,2 cm.
9. szürke tus: 8. (folio 36/37.). Irat: Erklärung: (a zsinagóga terv betűjeleinek jelmagyarázata).
10. szürke tus: No.9. (folio 71.): A zsidó kórház tervei. — Felirata: Neu zu erbauendes Hospital / der Pester / Israelitischen Gemein (sic!). — Az alsó tervek: Keller Geschos, / Plann A.; Ebner Erde, / Plann B.; — A felső tervek: Erster Stock. / Plann C.; Äusere Ansicht, / Plann D. — 51,3 x 37,0 cm.
11. (folio 72/73.): 1827. május 27-én kelt kimutatás a zsinagóga, lakóház és kórház építéséhez szükséges telekterületről.
12. szürke tus: 5. (folio 69/70.): A lakóház terveinek jelmagyarázata.
13. (folio 38/39.): 1827. február 5.: A zsinagóga költségvetése: 135.154 forint, 6 krajcár.
14. (folio 50/60.): 1827. február 16.: Az iskola és lakóépület költségvetése: 81.855 forint, 13 krajcár.
15. (folio 61/68.): 1827. február 18.: A zsidó kórház költségvetése: 20.264 forint, 44 krajcár.
16. (folio 95.): Kimutatás a pesti zsidók lélekszámáról: összesen 5276 fő.

Hofrichter személyének és működésének méltatása

kitűzött feladatunk szempontjából nem szükséges, elegendő Zádor Anna és Rados Jenő 1943-ban megjelent alapvető munkájára és az azt bő harminc évvel később követő, már említett, Bibó Istvántól származó monográfiára utalnunk.⁸ Ezzel kapcsolatban csak két megjegyzést szeretnék tenni. Egyrészt a Hofrichter tervezte homlokzatokon megjelenő díszítőszobrászat mindkét szerző által méltatott jellegét illető, jelen esetben is látható érvényesüléséről; részben építészeti formálásának a klasszicizáló későbarokk, ill. „copf-stílussal” való kezdeti kapcsolatáról. Az előbbiről a tervek bemutatásánál szólunk, az utóbbival kapcsolatban — mivel általános érvényű megállapítás — itt teszünk egy kiegészítő megjegyzést.

Zádor Anna azt mondja, hogy „ha jogosult a »copf-stílus« elnevezés Pesten, akkor ennek legjobb képviselője Hofrichter.”⁹ Ez a megállapítás azonban csak abban az esetben vehető számításba, ha a „copf-stílus” alkotásaival kapcsolatban csupán az 1800-as századforduló utáni mesterek munkásságát vizsgáljuk. Azokét akikről, illetve munkásságukról a könyv írásakor tudomásunk, elegendő adatunk volt. Ezek közül is például a század első két évtizedében még működő Brein Fülöp (1742–1823) több kifejezetten ún. copf stílusú házat épített, ami életkorát tekintve (amit 1943-ban még nem ismertek) érthető is. De a század első évtizedére eső munkásságából még az ő oeuvrejéből és még ma is alig tudunk valamit, annak idején pedig végképp semmi nem volt ebből ismeretes.¹⁰ A lényeges azonban az, hogy az említett stílusárnyalat virágzó korszaka kb. 1780–1800 közt helyezkedett el, tehát egy esetleges „copf” vezéregyenységet azok közt kell keresnünk, akiknek java tevékenysége erre az időre esett. Ezekről azonban a múlt század 30-as, 40-es éveiben kevés és fogyatékos volt az ismeretünk.

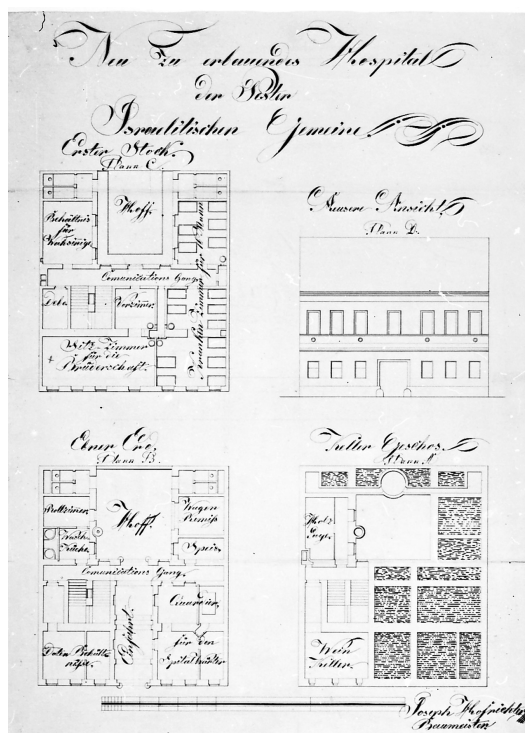
Érzékeltető példaként felsoroljuk azt a hat pesti építő mestert, akik egy 1788-ból származó hivatalos összeírásban¹¹ szerepelnek, hozzáírva a mesterjog-szerzés más forrásokból ismert évszámát: Jung József (1774), Zitterbarth Mátyás, a pesti vármegyeháza építő Zitterbarth nagyapja (1781), Gruber Károly (1785), Wolf (1785), Brein Fülöp (1786), Kundt Ignác (1786).

5. kép. Hofrichter József: A hitközségi lakóház eszmei terve 1826-ból. Alaprajzok és a homlokzat nézete

Ami magukat a szóban forgó tervezett épületek ismertetését, azok Hofrichter oeuvrejében való elhelyezését illeti, Bibó Istvánnal egyetértésben előrebocsáthatjuk, hogy mesterünk „munkásságában két szakasz rajzolódik ki, követve [...] a pesti klasszicizmus [...] áramlatainak változásait [...]”. Az első szakasz a 20-as évek elejéig tart, s egybeesik a pesti korai klasszicista stílusáramlat, stílussegysúly virágzásával. Munkáinak legnagyobb részét ekkor pesti polgárházak, bérházak alkotják. Pályájának második szakasza a korai és érett klasszicizmus átmenetének időtartamára esik. [...] Élete végén megjelentek munkáiban az érett klasszicizmus vonásai is.” Ezt az időszakot – nézetünk szerint helyeselhetően – pályájában nem tekinti külön szakasznak.¹² Pályájának ezen 1822–1835-ig tartó második részében az 1823–28 közötti időből, mint volt már róla szó (l.: 5. jegyzet) Hofrichternek igen kevés tervét ismerjük. Ezt a képet módosítja most figyelemre méltó módon a pesti izraelita hitközség számára 1826-ban készített nem is jelentéktelen három terve.

A három terv közül az izraelita kórház kicsiny egyemeletes épületének igénytelen és jellegtelen homlokzatával nem szükséges foglalkoznunk. Még az a gondolat is felmerülhet, hogy részben inkább csak jelzés értékűek a rajta megjelenített építészeti elemek és elrendezésük. Így itt érdemes emlékezetünkbe idézni, hogy eszmei tervekről lévén szó, bizonyos sommassággal esetleg a sorozat másik két darabja is rendelkezik a végleges kimunkálás megvalósulása esetében történő kidolgozás szándékával a háttérben. Bár így is megfelelnek a beadványi terv szintű kidolgozottság követelményeinek.

6. kép. József Hofrichter: A zsidó kórház eszmei terve 1826-ból. Alaprajzok és a homlokzat nézete

Ami ezek után e két utóbbi tervet illeti, talán megállapíthatjuk, hogy rajtuk mesterének mindkét periódusával többé-kevésbé kapcsolatba hozható vonások mutatkoznak. Bár a klasszicizmus egész idejében találkozhatunk szubordinált falkezelésű homlokzat megoldással, vagyis azzal, hogy fűgázással vagy fűga-kváderezéssel súlyosabbá, markánsabbá tett földszint mint alap felett sima vakolású emelet vagy emeletek emelkednek. Ez szinte kivétel nélkül jellemezte a korai periódus alkotásait. Itt mind a zsinagóga, mind a lakóház homlokzata ilyen, azzal a különbséggel, hogy az előbbinél fűgázás-kváderezés kettősséggel is találkozunk.

A másik homlokzati sajátosság, amit említenünk kell, az a főpárkány feletti timpanonos megoldás. Ezzel a klasszicizmusban végig találkozunk, de túlnyomórészt középületek esetében.¹³ A zárt sorban épült polgári lakóházak esetében érthetően ritka, ellentétben a tiszta klasszicizmust megelőző 1800 körüli és még korábbi építkezésekkel (pl.: Budapest, Király utca 9. és 25.). Míg a mondottakkal egybehangzóan találkozunk a főhomlokzatot uraló timpanonnal a zsinagógánál, magyarázatra szorul a lakóház enyhén rizalitot, három tengelyes középházának ezzel ellentétesnek tűnő timpanonos kiemelése. Ennek magyarázata az, hogy e gazdagon kiképzett portikus nemcsak a lakóház bejárata, hanem – valójában – a templomhoz vezető, így kitüntetett kezelést jogosan igénylő bejárat a telek hátsó felében levő épülethez.

Míg a zsinagóga főhomlokzatának sima timpanonnal koronázott emeleti része az érett klasszicizmushoz tartozik, vagy áll közel, addig a lakóház timpanonjában érvényesül az a mesterünk művészetének első periódusára jellemző, de később is jelentkező vonás, hogy (Bibó szavaival) „kedvvel alkalmazott homlokzatain – a szokásos egyszerűbb típus-díszítőelemeken túl is – szobrászati jellegű ornamentális és figurális díszítést.”¹⁴ Ugyanakkor mindkét homlokzaton alkalmaz a hazai klasszicizmusban nem túl gyakori pilaszter-párost, a templomon nagy méretben négyeszer, a lakóház portikusának középtengelyét a földszinten és az emeleten külön-külön közrefogva kétszer két változatban.¹⁵

A tervekről leolvasható építőművészeti sajátságokon kívül a zsinagóga alaprajzából megállapíthatjuk, hogy Kornhäusel bécsi művének felavatása évében a pesti izraelita hitközség is kultusztemplom építésére való törekvésének adta tanújelét.

Jegyzetek

- 1 Jelen, eddig nyomtatásban napvilágot még nem látott forrásközlés a Dohány utcai izraelita kultusztemplom építéséről szóló kéziratos monográfiánkon alapul, melynek anyaggyűjtése során bukkantunk bő két évtizeddel ezelőtt, 1987-ben erre a figyelemre méltó anyagra: KOMÁRIK Dénes: *Budapest, VII. Dohány utca 2–8. I. (zsinagóga)*. Budapest, 1989. Kézirat a Hild – Ybl Alapítvány archívumában. A tanulmány jelentősen rövidített vál-

- tozata, mely a most közlendő anyaggal egyáltalán nem foglalkozik: KOMÁRIK Dénes: *A pesti Dohány utcai zsinagóga építése*. In: *Művészettörténeti Értesítő* XL. (1991) 1–2. sz., 1–16. Ennek jegyzetek, forrás-közlések nélküli, ismeretterjesztő változata: KOMÁRIK Dénes: *A Dohány utcai zsinagóga építése*. In: *Budapesti Negyed* III. (1995, nyár) 2. (8.) sz. 31–40. Az ismertetendő tervek, iratokra és körülményekre nem közvetlenül vonatkozó források megnevezését az olvasó az említett feldolgozások jegyzetes változataiban megtalálja.
- 2 A Kornhäusel (1782–1860) osztrák építésznek, a bécsi klasszicizmus kiemelkedő mesterének említett, egyik legszebb térmegoldásainak egyikét tartalmazó kultusztemplomáról, melyet a pesti zsidók a császárvárosban járva a legnagyobb elragadtatással csodáltak, és mintaképül tekintettek, lásd WAGNER-RIEGER, Renate: *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*. Wien, 1970. 17., Tafel 3/2.
 - 3 Dr. BÜCHLER Sándor: *A zsidók története Budapesten a legrégibb időktől 1867-ig*. Budapest, 1901. 482. alapján.
 - 4 Büchler említett műve e tervrajzokról, Hofrichternek az alábbiakban ismertetendő szerepéről nem szól, csupán az 1812-es és 1825-ös folyamodványokról, melyek iskolaépítési telek kérelmezését is tartalmazzák. Éppen ezért csak feltételelesen beszélünk arról, hogy a megfelelő tervlapok lakások mellett iskolát is tartalmaztak, hiszen Büchler szövegéből ez következik. Viszont ellene mond ennek – mint látni fogjuk – az tervlapok felirata és az alaprajzból magából sem egyértelműen következik. Mindezt majd az elkövetkezendő kutatás hivatott tisztázni, esetleg azt például, hogy a beadvány időpontja és a tervkészítés időpontja közt valami változás történt – de lehet a problémának más megoldása is.
 - 5 Életének és munkásságának mintaszerű feldolgozása Dr. BIBÓ István: *Hofrichter József*. In: *Építés-Építéstudomány* VII. (1975) 3–4. sz. 369–429. Az alapos monográfia e tervet nem ismeri, megjegyzi azonban (410. old.), hogy az „1823–28 közötti időből Hofrichternek igen kevés tervét ismerjük; munkássága azonban valószínűleg gazdagabb volt, mint ahogy e néhány terv alapján gondolnánk.” A szerző megítélését igazolja a továbbiakban ismertetendő tervsorozat, de annak tekinthetjük az ugyan néhány évvel későbbi, a monográfia írásakor még ugyancsak ismeretlen pesti kaszárnya-tervet is. SISA József: *Hofrichter József pesti kaszárnya-terve 1830–31-ből*. In: *Művészettörténeti Értesítő*, XXXII. (1983) 3. sz. 176–178.
 - 6 A mai Jókai és Aradi utca sarkán állott.
 - 7 Budapest Főváros Levéltára: *IV.1202.c. Pesti tanácsai iratok. Intimata a.n. 2611.* – A 168 folio terjedelmű iratcsomag a számunkra szükségeseken kívül további bő anyagot szolgáltat az egész ügyszöveg, sőt a későbbi fejleményekhez is.
 - 8 ZÁDOR Anna–RADOS Jenő: *A klasszicizmus építésze Magyarországon*. Budapest, 1943.; BIBÓ, 1975. (5. j. i.m.).
 - 9 ZÁDOR – RADOS, 1943. (8. j. i.m.), 126.
 - 10 KOMÁRIK Dénes: *Brein Ferenc és a pesti Brein-család*. In: *Építés-Építéstudomány*, IV. (1972) 1–2. sz. 167–175.
 - 11 KOMÁRIK, 1972. (10. j. i.m.), 169.
 - 12 BIBÓ, 1975. (5. j. i.m.), 383.
 - 13 BIBÓ, 1975. (5. j. i.m.) alapján: Hofrichter timpanonos középülettervei: a pesti megyeháza hátsó szárnyának terve (36. kép) és a kecskeméti református kollégium főhomlokzati terve (37. kép). SISA, 1983. (5. j. i.m.) alapján: egy, a Lipótvárosban építendő kaszárnya főhomlokzati terve (2. kép). Sajnos ezen tervek egyike sem valósult meg.
 - 14 BIBÓ, 1975. (5. j. i.m.) 384.
 - 15 Hofrichternél (Bibó monográfiájában 412. old.) csak a kiskunlacházi ref. templom bejárati portikusánál és tornyán találkozhatunk.

József Hofrichters unbekannter Synagoge-Entwurf

Das seit dem Anfang des 19. Jahrhunderts sich schrittweise vermehrende Pester Judentum hatte einen wachsenden Anspruch auf den Bau einer eigenständigen Synagoge. Obwohl ein bescheidenes israelitisches Bethaus in den gemieteten Räumen des ehemaligen Orczy-Hauses an der Ecke der heutigen Király Gasse und des Károly Rings von Beginn an funktionierte, war das Bestreben nach einer selbständigen und würdig ausgestatteten Synagoge verständlich und wohlbegründet. Dessen unerlässliche Bedingung war die Erwerbung eines eigenen Baugrundes, was aber in Pest lange Zeit auf große Schwierigkeiten stieß. Zu jener Zeit durften die Juden nämlich in einigen königlichen Freistädten, so auch in Pest, Immobiliargüter eigentumsrechtlich nicht erwerben und sie konnten ihren Anspruch nicht einmal bei dem vorgesetzten Statthaltereirat geltend machen. Vergeblich wendeten sie sich schon 1812 an die zuständige Stelle um Erlaubnis, Baugründe zur Errichtung einer Synagoge und einer Schule zu kaufen, ihre Bitte wurde zurückgewiesen. 1825 blieb ihr wiederholter Versuch ebenfalls erfolglos. Im Laufe dieses Letzteren reichte die israelitische Gemeinde im Jahre 1827 Pläne für die Synagoge und auch für ein Glaubensgemeinde-Wohnungen enthaltendes Schulgebäude ein, diese mit dem Entwurf eines kleinen jüdischen Krankenhauses ergänzend. Da man über Baugründe nicht verfügte, wurden diese nicht für einen bestimmten Ort erstellt; sie waren nur Idealpläne zur besseren Beurteilbarkeit des Gesuches.

Der Verfasser der bisher in Unbekanntheit schlummernden klassifizierenden Entwürfe war der Pester Baumeister József Hofrichter (1779–1835), der einer der hervorragendsten Repräsentanten jener Zeitgenossen war, die den sich entfaltenden Klassizismus populär machten. Die Eigentümlichkeit seines Synagoge-Entwurfes besteht darin, dass der Bima nicht

zentral untergebracht ist, sondern vor der Bundeslade steht, und die Bankreihen vom Eingang bis zum Sanktuarium längsseitig angeordnet sind. Diese bezeugt die Absicht zur Erbauung eines sogenannten

Kultustempels — im Zeichen der Verstärkung jener Bewegung, die die Modernisierung des jüdischen Kultus anstrebte.